

FON TOPLAMA YÖNTEMİ OLARAK YATIRIM VEKÂLETİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Muhammet Kürşat ÖZTÜRK^a ve İbrahim Güran YUMUŞAK^b

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 11 Şubat 2020

Kabul: 31 Haziran 2020

JEL Sınıflandırma:

G10

G21

G23

Anahtar Kavramlar:

Vekâlet,

Wakala,

Fon Toplama,

İslami Finans,

Katılım Bankacılığı

ÖZ

Konvansiyonel bankacılık ve finans alanındaki gelişmelerle birlikte, İslami açıdan faaliyet gösteren finansal kurumlarda ve ürünlerde artış görülmektedir. Bankacılık ve finans faaliyetlerinin İslami açıdan değerlendirilmesi esnasında, kullanılan ürün ve hizmetlerin İslami değerlere uygunluğu baz alınmakta, uygun olmayan ürünler ya kabul görmemekte ya da İslami değerlere uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır. İslami finans sisteminde finansman ihtiyaçlarının karşılanması için ortaya çıkan finansman yöntemlerinden biri de vekâlet sözleşmesi denilen akit türüdür. Bu yöntemde yatırımcı ücreti karşılığında bir vekil tayin eder, vekil de daha önceden belirlenen bir yüzdede getiri elde etmek için bu sermaye ile ticaret yapar. Çalışmanın temel amacı, yeni bir fon toplama yöntemi olarak 'Vekâlet' yöntemini hukuki, fihki, iktisadi açıdan değerlendirmek ve İslami finans kurumları için İslami ilkelere uygun standart bir model önerisi sunmaktır. Türkiye'de özellikle katılım bankaları tarafından kısa vadeli ve yurtdışı kaynaklı fon temini amacıyla kullanılan 'vekâlet' ürününün, henüz yeteri kadar uygulama alanı bulmadığı veya uygulansa dahi kısıtlı bir düzeyde olduğu ve uygulanan kısmının ise doğru olarak sisteme entegre edilmediği gözlemlenmektedir. Faizsiz bankacılık ilkelerine ve İslami değerlere uygun bir şekilde uygulandığı takdirde 'Vekâlet Usulüyle Fon Toplanması ve İşletilmesi' yönteminin, birey bazında fon sahiplerinin âtlı fonlarının ekonomiye kazandırılması açısından önemli bir yöntem olduğu ve faizsiz bankacılık alanında katma değer oluşturacağına kanaat getirilmiştir. Araştırma kapsamında bu finansman türünün içeriği, hukuki ve fihki dayanakları, dünya ve Türkiye finans sistemindeki yeri, diğer akit türleri ile farkı incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar ve değerlendirmeler, sektör yöneticileri ile araştırmacılar için bilgiler ve politika yapımcıları için öneriler sunmaktadır.

^a**Sorumlu Yazar:** İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, E-posta: kursat.ozturk@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9099-2853>

^b Prof. Dr. İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, E-posta: ibrahim.yumusak@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1655-9872>

Kaynak göster: Öztürk, M.K. ve Yumuşak, İ.G. (2020). Fon Toplama Yöntemi Olarak Yatırım Vekâleti ve Türkiye Uygulaması. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 6(1) 1-23.

© IZU Uluslararası İslam Ekonomi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezi. Tüm Hakları Saklıdır.

WAKALA INVESTMENT AS FUND COLLECTION METHOD AND APPLICATION FOR TURKEY

Muhammet Kürşat ÖZTÜRK^c and İbrahim Güran YUMUŞAK^d

Istanbul Sabahattin Zaim University, Turkey

ARTICLE INFO

Article history:

Received: Feb 11, 2020

Accepted: June 31, 2020

JEL Classification:

G10

G21

G23

Keywords:

Agency,

Wakala,

Fond Collection,

Islamic Finance,

Participation Banking

ABSTRACT

Along with the developments in conventional banking and finance, there has been an increase in the number of instruments and financial institutions operating in Islamic finance. During the evaluation of banking and finance activities from the Islamic point of view, the products and services used are based on their conformity to Islamic values. Incompatible products are either not accepted or attempted to be adapted to Islamic values. One of the financing methods to meet the financial needs in Islamic finance system is the type of contract of so-called the agency agreement. In this type of financing, one assigns an agency for the investor's fee, and the agency trades with this fund to obtain a predetermined percentage return. The main aim of the study is to evaluate the "Investment Agency-al Wakalah Bi Al-Istithmar" method in terms of legal, sharia, financial and economic as a method of collecting new funds or liabilities and to present a standard model proposal in compliance with Islamic principles for Islamic financial institutions. In Turkey, it has been observed that the Investment Mandate product, which is used by the participation banks for the purpose of short-term funding from abroad, has not been applied yet. If applied in accordance with interest-free banking principles and Islamic values, "Collection Fund Using Wakala Method" method is considered to be an important method in terms of earning the idle funds of the fund holders on an individual basis and added value in the field of interest-free banking in our country. Within the scope of this research, the content of this financing, its legal and fiqh basis, its position in the world and Turkish system, and its differences with other contract types have examined. The resulting outcomes and evaluations will provide information for the industry executives, researchers and will provide proposals for policy makers.

^c **Corresponding Author:** Istanbul Sabahattin Zaim University, E-mail: kursat.ozturk@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9099-2853>

^d Prof. Dr. Faculty of Business and Management Sciences, Istanbul Sabahattin Zaim University, E-mail: ibrahim.yumusak@izu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1655-9872>

To cite this article: Öztürk, M.K. and Yumuşak, İ.G. (2020). Wakala Investment as Fund Collection Method and Application for Turkey. *Journal of Islamic Economics and Finance*, 6(1), 1-23.

Ülkeler için ekonomik büyümenin en önemli faktörlerinden biri, yatırımları finanse etmek üzere gerekli sermayeyi toplamaktır. Finansal sistemin içinde önemli bir yer tutan bankaların en önemli fonksiyonu tasarruf sahiplerinin fonlarını yatırımcıların kullanımına sunmasıdır. İslami finansal sistem; faizin alınması veya ödenmesinin yasaklandığı, risk paylaşımının baz alındığı, ortaklık esasına dayalı, bireysel hakların ve mülkiyet haklarının korunduğu ve akdin gereğinin yerine getirilmesinin ilke edinildiği İslami prensipler tarafından desteklenen bir sistemdir. İslami finansın toplam aktif büyüklüğü dünya genelinde 2.190 milyar USD iken, Türkiye’de 64 milyar USD civarındadır. 2023 yılında bu rakamın 3.800 milyar USD olması beklenmektedir.

İslami bankacılıkta fon toplama yöntemlerinden birisi yatırım vekâleti sözleşmesidir. Vekalet kavramının hukuki, akdi ve daha birçok farklı anlamları olmakla birlikte bu çalışmada bir fon toplama yöntemi olarak paranın vekaleten işletilmesi süreci ele alınmıştır. Araştırmada vekâletin tanım ve özellikleri, vekalet yönteminin fıkhi açıdan incelenmesi, fon toplama yöntemi olarak vekaletin hukuki yönü, uluslararası finans piyasalarındaki uygulamaları, vekalet yönteminin Türkiye’deki işleyişi ve mevzuat yapısı incelenmiştir. Ayrıca fon toplama yöntemi olarak vekalet model önerisi sunulmuş, politika önerilerinde bulunulmuştur. Sonuç bölümünde ise Türkiye’de uygulanmaya başlanan vekâlet yoluyla fon toplanması yöntemi vasıtasıyla İslami finans piyasalarının geliştirilebilmesi için, muhasebe ve sistem altyapısının oluşturulması, süreç ve iş akışlarının hazırlanması, mevzuat yönündeki eksiklerin tamamlanması, toplumu bu tür yöntemler konusunda bilgilendirme çalışmalarının artırılması ve eğitim faaliyetlerinin desteklenerek akademik kadroların geliştirilmesi yönünde gereklilikler ortaya konulmuştur.

VEKALET KAVRAMININ TANIMI VE NİTELİĞİ

Vekalet sözlükte “işinin görülmesini başkasına havale etmek” anlamındaki vekil (vükul) kökünden türeyen vekil “işin havale edildiği kimse” demektir (TDV, 2020). Mecelle madde 1449’da vekalet; bir kimse işini başkasına tefviz etmek ve o işte onu kendi yerine ikame eylemektir (Paşa, 1877, s. 1499).

Vekalet sözleşmesinin tanımı Borçlar Kanunu 386/I. maddesinde “vekalet bir akittir ki, onunla vekil, mukavele dairesinde kendisine tahmil olunan işin idaresini veya takabbül eylediği hizmetin ifasını iltizam eyler” şeklinde açıklanmıştır.

Vekalet; hıfz etmek, güven, teslim, tefviz (birisine bırakma) anlamlarına gelmekte ve kişinin kendisinin de yapma yetkisinin bulunduğu eylemi başka bir şahsa bırakması, o şahsı kendisi adına ikame etmesidir. Vekil; kendi adına başka şahıs tarafından herhangi muamele bırakılan, devredilen kimsedir. İşi

vekile ileten kişiye “Müvekkil”, vekil tayin etmeye “Tevkil” o işe de “Müvekkelün bih” denmektedir. Vekalet türlerinden bazıları ise şunlardır: Vekilet-i mutlaka; koşula bağlanmamış, bir kayıtle geçerli olmayan vekalet türüdür. “Seni bu mevzuda vekil tayin ettim.” şeklinde tesis edilen vekalet örnek olarak gösterilebilir. Bu türü “Vekalet-i mürsele” olarak da anılmaktadır. Koşula tabi olan vekalet ise “Vekalet-i muallaka” denir. Vekalet-i muzafe, belirli zamandan başlamak üzere kararlaştırılan vekalet türüdür. Vekalet-i mukayyede; koşula bağlanmış veya belirli bir süreyle sınırları belirlenmiş vekalet türüdür. Vekalet-i hassa; özellik arz eden beyanla tesis edilen, sınırları belirli olan hususa ait bulunan vekalet türüdür. Vekalet-i amme; genel ifadeler içeren, birçok işleme kapsayan vekalet türüdür. “Vekalet-i mufavvaze” olarak da anılmaktadır. Bir kişiyi tüm işlerine bakması için vekil tayin etmek şeklinde kurulan vekalet akdi örnek gösterilebilir. Vekalet-i devriyeye; vekil azledildiğinde yeni vekaletin başladığı vekalet türüdür (Bilmen, 1952, s. 311-367).

Vekaletin aşağıdaki şartları taşıması gerekmektedir (Köse, 1998, s. 230):

- Vekalet konusu olan iş veya şeyin vekilin kendisine de mubah olan şeylerden olması gerekir.
- Vekalet konusunun, vekalet verenin mülkünde veya yetkisinde olması gerekir.
- Vekaletin, İslam’a göre vekalet elverişli bir konu olması gerekir.
- Vekalet akdinde belirlenen kayıt ve şartlara uymak zorunludur.
- Vekil, müvekkilin yararına davranmak durumundadır.
- Vekalet kayıt ve şartlı olarak kurulmuş ise bunlara uyulması gerekir.
- Şartsız vekalette örf göre davranılması lazımdır.

Vekalet Kavramının Fıkhi/Hukuki Açından Değerlendirilmesi

Fıkhi Açından Vekalet: Vekaletin meşruiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabit olup, İslam dinine göre caiz görülen vekalet akdinin meşruiyeti Kur’an, Peygamber efendimizin sünneti ve icmayla desteklenmektedir. “Sadakalar (zekatlar) ancak fakirler, düşkünler ve zekât toplayan memurlar içindir.” (Tevbe Suresi 60) ayetinde geçen zekât toplayan memurlardan kasdın, zekât tahsili için görevlendirilen veya zekât toplamak için vekil kılınan kişiler olduğu belirtilmektedir (El-Arabî, 2003, s. 152). Sünnetten delil ise şu hadistir: “Rasulullah (s.a.v), Urve el-Beriki’ye koç alması için bir dinar verdi. Urve bir dinar ile iki koç satın aldı ve koçlardan birini bir dinara sattı. Böylece Rasûlullah’a (s.a.v) bir dinar ve bir koç getirdi. Rasulallah Urve’nin yaptığı ticareti mübarek kılması için Allah’a dua etti.” (El-Buhârî, 1422, s. 153). Bu

hadiste Rasulullah'ın (s.a.v) Urve'ye vekalet vererek koç satın alması vekalet akdinin cevazına yönelik bir delildir. İcmaya gelince; fukaha alım satım, metanın korunması, alacakların tahsil edilmesi veya borçların ödenmesi ve malların korunması üzerine vekalet verilmesinin cevazında ittifak etmişlerdir (Halitoğlu, 2018, s. 153).

Nisa süresinin 35. ve Kehf süresinin 19. ayetleri vekaletin meşruiyetinin Kur'an'daki kanıtıdır. “Böylece biz, birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık. İçlerinden biri: “Ne kadar kaldınız”? dedi. (Bir kısmı) “Bir gün, ya da bir günden az”, dediler. (Diğerleri de) şöyle dediler: “Ne kadar kaldığımızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz birinizi şu gümüş para ile kente gönderin de baksın; (şehir halkından) hangisinin yiyeceği daha temiz ve lezzetli ise ondan size bir rızık getirsin. Ayrıca, çok nazik davransın (da dikkat çekmesin) ve sizi hiçbir kimseye sakın sezdirmesin.” (Kehf, 19).

Fıkıh alimleri tarafından klasik fıkıh kaynaklarında, vekalet sözleşmesinin geçerliliğini değerlendirirken konu ile alakalı olarak, birtakım ayetleri, hadisleri ve sahabe tarafından yapılanları kanıt olarak sunmuşlar ve öncelikle Kehf suresinin 19. ayetini delil olarak gösterilmiştir. Kehf suresinde, "Birinizi şu gümüş parayla şehre gönderin baksın hangi yiyecek daha temiz ve lezzetli ise ondan size bir rızık getirsin" denilmektedir. Söz konusu surede, mağara ehlinde olanların kendi ihtiyaçları için bir tasarrufta bulunmak üzere aralarından birisini alışveriş yapması amacıyla yetkilendirmeleri, vekil tayini muamelesine Kur'an'dan delil olarak gösterilmektedir. Bu vekalet muamelesi sadece bir şahsın namına olmayıp, belirli sayıdaki bir topluluğun namına yapılan yetkilendirmeden ibarettir. Genellikle vekalet sözleşmesiyle temsil yetkisi bir arada bulunan iki kavram olması hasebiyle, vekalet çoğu kez temsil yetkisi anlamına gelmektedir (Köse, 2008, s. 245-246).

Zekât memurlarının bir anlamda devletin vekili olarak zekât memurlarının ücret alabileceği ve bu minvalde İslam fakihlerinin vekalet yoluyla iş ve muamele yaptırmanın caiz olduğu konusunda görüş birliği içinde olduğu söylenebilir (Durmuş, 2015, s. 3). Sahabe döneminde vekaletle ilişkin uygulamalara rastlanılmıştır. Alışveriş ve ortaklık konularında vekalet sözleşmesine sıkça başvurulmuştur. Özellikle Arap topluluklarında ticaretin yaygın bir şekilde yapılması ve sermaye sahibi olan kişilerin kendi işlerini yapamadığı durumlarda vekalet kurumuna çokça başvurulmuştur. Örneğin Hz. Ömer ve oğlu Abdullah sarraflık alanında vekalet sözleşmesinden faydalanmışlardır. Peygamber efendimizin Hz. Hatice veya bazı şahıslarla ortaklıklar kurduğu hadislerde görülmektedir. Bu faaliyetlerde genellikle vekalet ve temsil bir arada bulunabilmektedir. İkisinin beraber bulunma zarureti bulunmamakla birlikte beraber bulunmayacağı anlamı da

çıkartılmamaktadır. Daima bir iç ilişki bulunduğu söylenebilmektedir (Köse, 2008, s. 247).

Resulü Ekrem (SAV) efendimizin bazı hususlara ashab-ı kiramından uygun gördüğü kişileri vekil tayin etmesi, hâkimin İbn-i Hızamı kurban alması için vekil tayin etmesi, Peygamber Efendimizin Hayber arazisi üzerinde bakanlarına vekalet vermesi, sadakaların tahsil ve kısas cezalarının tatbik edilmesi gibi faaliyetler için ashab-ı kiramından bazı kişilere vekalet verilmesi, İmam Ali Hazretlerinin bazı durumlarda bizzat hazır bulunmadığı zamanlarda davayı takip etmesi için biraderi Akiyl'i tevkil etmesi vekalet konusuna örnek sayılabilir.

İstılahta vekalet değişik şekillerde tarif edilmekte olup, Hanefilerden el-Kasani ve es-Semerkandi vekaleti, tasarruf ve muhafazayı vekile tefviz etmek olarak; Şafiilerden el-Maverdi ise vekaleti, izin verilen işte vekilin müvekkil yerine ikame edilmesi şeklinde kısa bir biçimde tanımlamışlardır. Hanbeliler vekaleti, caiz bir işte kişinin birisini hayatta iken temsil içi kendi yerine ikame etmesi şeklinde tanımlamıştır. Tariflere bakınca vekaletin özü, bir kişinin tasarrufta bir başkasını kendi yerine ikame etmesidir (Tanrıverdi, 1998, s. 11). Diğer bir yandan Babertî ise vekaleti şahsın herhangi bir tasarruf için kendisi yerine başkasını koyması biçiminde açıklamıştır (Esirgen, 2013, s. 172).

Maliki'ye göre; vekilin hür olması, reşit olması, akli baliğ olması vekaletin şartlarından. Vekalet konusu için, şer'i açıdan uygun olması gerekmektedir. Alım, satım, kira, ortaklık, havale, ödeme, borcun tahsili; şeklindeki konularda vekil tayin edilmesi caizdir. Şafii'ye göre; müvekkilin ve vekilin basiret ve ehil sahibi olması vekaletin şartlarından. Vekalet konusu şeyin, vekalet anında vekil yedinde ve mülkünde olması gerekmektedir. Vekalet konusu için bilinir yani malum olması gerekmektedir. Hanbeli'ye göre müvekkil ve vekilin belirli olması, tasarruf ehli olması gerekmektedir. Vekalet konusunun şer'i açıdan caiz olan bir iş olması gerekmektedir (Bilmen, 1952, s. 322).

İnsanların eskiden beri bazı hukuki tasarruflarda kendileri adına bir başkasını yetkilendirmesi meşru görülmüş ve İslam'da sermayenin bu çerçevede yatırım alanlarına yönlendirilmesi meşru kılınmıştır (Çakır, 2019, s. 23-44).

Hukuki Açıdan Vekalet: Vekalet akdinin rükünları, icab ve kabuldür. Vekalet akdi; vekil tayin etme, iletme, musallat etme, vasi tayin etme, izin, emir rıza, irade meşiyet (istek), caiz kabul etme tabirleri ile akdedilebilir. Vekalet akdinde kabulün sarahaten olduğu gibi delalaten yapılması dahi yeterlidir. Vekalet aşağıdaki hallerden biri ile sona erer:

- Müvekkilin vekalet ile vekile ilettiği tasarruf yetkisini kendisinin bizzat yapması,
- Vekilin vekaletle konu olan eylemi icra etmesi,
- Süreli ise sürenin bitmesi,
- Vekalet sözleşmesinde tasarruf yetkisinin kullanılacağı konudaki aynın helak olması,
- Müvekkilin azletmesi,
- Müvekkilin vefatı veya akli melaikelerini kaybetmesi,
- Vekilin, ücret karşılığı tesis edilmemiş olan vekalet akitlerinde kendisini vekalet akdinden azletmesi,
- Vekilin ölmesi veya devamlı bir halde cinnet getirmesi,
- Müvekkelün bihin yani vekaletle mevzu olan şeyin sonlanmasıyla vekalet akdi neticelenir (Kayapınar, 2013).

Akitler farklı açılardan tanzim edilmekle birlikte Şekil 1’de görüleceği üzere vekalet akdi, amacı bakımından akitlerin sınıflandırılmasında, temsil yetkisi içeren akitler grubunda tasnif edilmektedir.

Şekil 1. Gayesi Bakımından Akitler

Öte yandan mudarebe akdinde taraflar arasındaki hukuk; başlangıç safhasında vedia (korunması amacıyla bırakılan emanet), işletme safhasında vekalet, kar elde edildiğinde şirket (ortaklık), sözleşmenin ihlali ve sözleşmeye aykırı davranılırsa gasp, elde edilen karın tamamının mal sahibine şart koşulması durumunda bida’a (bir başkasına ücret almadan satması için bırakılan mal), karın mudaribe şart koşulması durumunda karz (ödünç verilen misli mal) hükümlerine tabidir (Cürcani, 2007, s. 38).

Fon Toplama Yöntemi Olarak Yatırım Vekaleti (E1-Vekâle Bi'l İstismar)

Yatırım vekaleti; İslami finans enstrümanları arasında yer alan ve elinde parası bulunan bir kişinin başka bir kişi veya kurumu yatırım yapması amacıyla vekil tayin etmesini ifade eden bir kavram olup, İslami bankacılıkta uygulanan bir fon toplama yönteminin adıdır. Yatırım vekâleti, bir şahsın sahibi olduğu sermayeyi ücret karşılığında ya da ücretsiz olarak işletmesi amacıyla bir başkasını yetkilendirmesi şeklinde açıklanmaktadır. Yatırım neticesinde elde edilmesi beklenen tahmini kâr oranı en başta belirlenmektedir. Bu aracılık işlemi sonucunda banka komisyon ya da belli bir oranda gelir elde etmektedir. Banka başta belirlenen tahmini kâr oranından fazla kâr elde ederse, bu fazlalık kısmını sözleşmeye bağlı olarak vekil ücreti olarak alabilmektedir. Bu belirlenen orandan yüksek kâr sadece aracı kuruluşa da kalabilir veya iki taraf arasında pay da edilebilir, bu durum tamamen sözleşmeye bağlı olarak değişmektedir. Ancak yatırımdan zarar edilmesi durumunda ise vekilin ağır kusur veya ihmali yoksa zarardan sermaye sahibi sorumludur. Yatırım neticesinde zarar elde edilmesi durumunda sermaye sahibi zararı üstlenmekte birlikte, vekil sözleşme hükümlerine göre ya önceden belirlenen vekâlet ücretini tahsil etmekte ya da herhangi bir ücret alamamakta, ancak her halükârda zarar tazmininden muaf tutulmaktadır.

Uluslararası literatürde “Wakala” olarak tanımlanan aslında Arapça “vekalet bi'l-istismar” şeklinde uygulanan sözleşme türünün İngilizce isimlendirilmesi olup, Türkçe olarak “Yatırım Vekaleti” kavramına denk gelmektedir. Yatırım vekaleti fon sahibi kişinin fonu aracılığıyla yatırım/alım/satım akdi ifa etmesi amacıyla başka kimseyi vekil tayin etmesidir. Vekalet akdi, kar elde etmek amacıyla vekile (Banka) İslami kurallara uygun faaliyetlerde yatırım yapmaya yetki verilebilen bir sözleşme olarak tanımlanmıştır (NBD, 2018). IFSB tarafından yayımlanan 434 numaralı standartta vekalet; bir kişinin başka bir kişi vasıtasıyla kendi adına herhangi bir işi yapmak veya herhangi bir hizmeti vermek üzere yapılan acente sözleşmesidir (IFSB, 2013, s. 102). Vekalet yöntemiyle finansman bir acentelik sözleşmesi olup, ağırlıklı olarak uzmanlık ücreti içermekte ve çoğunlukla hacmi yüksek montanlı hesapların yönetiminde kullanılmaktadır. Şahıslar veya kuruluşlar yatırıma tahsis edilen sermayenin sahibi olup, diğer kurum veya şahısları acente şeklinde atamakta ve uzmanlık ücreti ödemektedir (TKBB, 2018a).

Bankalararası vekalet yatırım sözleşmesinde teoride belirtildiği haliyle uygulanması durumunda fıkhi bir mahsur görülmemektedir. Çünkü işlem fıkıhtaki vekaletle dayanmaktadır. İşletmeci banka, yatırımcı bankanın fazla fonunu vekil sıfatıyla işletmekte, projenin risk ve getirisi yatırımcı bankaya ait olmakta, işletmeci sunduğu vekalet hizmeti karşılığında anlaşılan komisyonu ve

gelirin beklenilenden fazla olması durumunda primi almaktadır. Böyle bir uygulamada fıkhi bir sakınca bulunmamaktadır (Bayındır, 2015, s. 217).

Vekalet akdi, fonlarını Katılım Bankacılığı ilkelerine uygun yatırım türlerinde değerlendirmek isteyenlerin, bankayı vekili olarak yetkilendirmesi şeklinde olmaktadır. Müvekkil ile banka arasındaki vekalet akdi çerçevesinde banka basiretli bir tüccar olarak davranmakla mükellef olup, banka müvekkiline sermaye ve kar garantisi veremez. Yatırım vekaleti akdinin rükunları; siğa yani yatırımcının icabı ve bankanın kabulünü gösteren bu sözleşmenin, müvekkil (yatırımcı), vekil (banka), vekalet konusu (yatırım yapılan, ticareti yapılan ve yönetilen fon) ve bedel (bankaya verilen belirli oran veya tutar) unsurlarıdır.

Vekalet sözleşmelerinde, elde edilen fiili kar, üzerinde mutabık kalınan ve sözleşme ile belirlenen kar oranına göre dağıtılır. Banka (vekil), başta belirlenen vekalet ücretine göre uygun olan enstrümanlara yatırım yapmak suretiyle yatırımcılar ve müşterilerin yatırımlarından bekledikleri getiriyi belirleyebilir. Akabinde vekalet ücretlerini düşüldükten sonra beklenen getiri elde etmek adına vekilin uygun olan bir yatırım yapması önemlidir. Üzerinde mutabık kalınan getirileri aşan kazanç, vekil tarafından kazanç olarak addedilir. Öte yandan müvekkil, temerrüde düşmesi durumunda, vekilin suiistimali veya ihmalden kaynaklanan riskler ve kayıplar hariç tüm risk ve zararları karşılaması gerekmektedir. Vekalet akdine ilişkin bazı önemli hususlara şunlardır (Bayındır, 2015, s. 217):

- Vekalet sözleşmeleri süreli ya da süresiz şeklinde yapılabilmektedir.
- Anaparayı veya getiriyi garanti eden akitler ve bu akitlere bağlı yapılan muameleler geçersizdir.
- Vekalet sözleşmesinde aksi bir hüküm yoksa vekil, kasıt ihmal, hata veya sözleşme maddelerine uymama gibi durumlar nedeniyle vermiş olduğu zararlardan dolayı sorumlu tutulabilir. Bu işlemler sonucunda bir kar oluşmuşsa bu kar tümüyle müvekkile aittir.
- Her iki taraf vekalet akdine yönelik olarak ücret tespit edebilir. Ücret belli bir tutar olacağı gibi belirli bir orana da bağlanabilir.
- Vekalet akdi içerisinde yapılan sigortalama, bakım ve onarım veya yasal yükümlülükler gibi giderler müvekkilin sorumluluğundadır.

Yatırım Vekâletinin Uluslararası Standartlardaki Yeri Ve Uygulaması

AAOIFI, 23 numaralı standartta “Vekalet ve Yetkisiz Temsil” konusunu işlemiştir. Söz konusu standartta vekaletin tanımı, vekaletin meşruiyeti, vekaletin rükunları, vekaletin taraflarında aranan şartlar, vekaletin konusu, vekaletin bağlayıcılığı, vekaletin türleri, vekalette tarafların sorumlulukları, vekalette ücret, vekalet akdinde tazmin meselesi, vekalet akdinde kefalet

hükmü, vekilin emanetçi konumunda olması ve vekaletin sona ermesi gibi hususlar açıklanmıştır (AAOIFI, 2015, s. 600-616).

Yatırım vekaleti ücretli olarak kurulmuşsa, ödenecek ücretin maktu olarak veya yatırıma konu sermayenin belirli bir oranı şeklinde belirlenmesi gerekir. Yatırım faaliyetlerinden elde edilmesi beklenen kar üstündeki kısmın tamamı veya bir bölümünün prim şeklinde vekile ödenmesi üzerine anlaşmaya varılmasında beis yoktur. Ödenen prim, yatırım vekilinin muameleyi layıkıyla yapmış olması mukabilinde verilen ödül manasındadır (AAOIFI, 2015, s. 1087).

Yatırıma tahsis edilen meblağın ve yatırım vadesinin net bir şekilde beyan edilmesi gerekmektedir. Yatırım faaliyetiyle ilgili olan masrafları karşılama yükümlülüğü müvekkile ait olup, bu masrafların vekile ait olmasını kararlaştırmak caiz değildir. Vekilin tüzel kişiliği haiz bir kurum olması halinde, personeli ve ekipmanlarıyla ilgili masrafları kendisinin üstlenmesi gerekir (AAOIFI, 2015, s. 1088).

AAOIFI'nin vekalet ve yetkisiz temsil konusunu açıklayan 23 no.lu standardın 5/2 maddesinde vekilin sorumlulukları şu şekilde açıklanmıştır (AAOIFI, 2015, s. 606): “Vekil, vekalet konusu bakımından emanet hükümlerine tabi olup tazminle sorumlu değildir. Vekil ancak kastı, kusuru ile vekalet şart ve kayıtlarına aykırı davranırsa tazminle yükümlü olur.” Teminatlar hakkındaki standardın 2/2/2. maddesi şu şekildedir: “Vekalet ile kefaleti aynı akit içerisinde birleştirmek caiz değildir. Çünkü vekalet ve kefalet akitlerinin hükmü (muktezası) birbirine zıttır. Yatırım vekilinin tazminle yükümlü olması şartı, sermaye ile birlikte belirli oranda bir getirinin garanti edilmesi anlamına geldiği için, bu şart, gerçekleştirilen işlemi faizli krediye çevirmektedir. Eğer vekalet akdinde kefalet şart koşulmamışsa vekil daha sonra ayrı bir sözleşme akdederek, kefalet sözleşmesiyle muamelede bulunduğu kişilere kefil olabilir. Çünkü bu halde vekil olma vasfıyla bağlantılı olarak aynı zamanda kefil olmuş sayılmaz; akdedilen sözleşmeler birbirinden ayrı olduğu için vekilin ayrı bir sözleşme ile elde ettiği kefil olma vasfı, vekaletten azledilse bile devam eder.”

Yatırım vekilinin sermaye üzerindeki yetkisi emanet hükümlerine tabidir; vekil sermaye üzerinde emanetçidir. Yani kastı, kusuru ya da vekâlet akdinin şartları hilafına davranması haricinde vekilin zararı tazmin yükümlülüğü bulunmamaktadır. Vekilin akdinin şartları hilafına davranması ile birlikte müvekkilin faydasına bir muamele yapılması bakımından eğer kar doğmuş veya varlıkların değeri artmışsa bunlar tümüyle müvekkile aittir. Ancak eğer varsa vekilin prim üzerindeki hakkına herhangi bir zarar verilmemelidir (AAOIFI, 2015, s. 606).

Yatırım faaliyeti öncesinde, sözleşme içerisinde koşulan şartlara vekilin uyması gerekir. Şartların hilafına hareket edildiğinde oluşacak bir zararı vekilin tazmin etmesi gerekmektedir. Yatırım vekâleti, elde edilecek kar miktarı belirli bir oranın altında olmayacak işlemleri yapma şartıyla kurulmuş, ancak vekil belirlenen kar miktarını sağlayacak işlemleri yapma imkânı bulamamışsa, bu durumu müvekkile bildirmekle yükümlü olur. Buna rağmen vekil belirlenen kar oranının altında bir yatırım işlemine girecek olursa, belirlenen kar oranının emsal kardan daha az olması halinde, yatırım yaptığı fon tutarının gerçekleşen karı ile benzeri işlemlerde piyasa rayicinde doğan emsal kar arasındaki farkı tazmin etmekle yükümlü olur. Vekil, yatırım faaliyetiyle ilgili olarak şart koşulan orandaki karı tazminle yükümlü tutulamaz (AAOIFI, 2015, s. 1090).

Ayrıca, AAOIFI fıkıh/danışma kurulu tarafından vekâlet ve kefalet akitlerinin birbirinden bağımsız olarak akdedilebileceği ile ilgili kararının “Yatırım Vekâleti” adıyla beklenen getiriyi teminat altına alacak bir hatalı modele dönüştürecek yaklaşımlardan kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır. Zira AAOIFI 5 no.lu standardında kefalet ile vekâlet akitlerinin aynı akitte birleştirilmesinin ve vekâlet veya vedia gibi emanet akitlerinde, kefalet ya da rehin şartının ileri sürmenin caiz olmadığı vurgulanmaktadır. Ortaklardan birinin, emek sahibinin veya yatırım vekilinin gerçekleştirilecek işlem sonucunda gerek sermaye gerekse kar ile ilgili olarak tazminle yükümlü kılınması caiz değildir. Bu tür finansman yöntemlerinin kesin getirili ve garantili bir yatırım olarak pazarlanması câiz değildir. Vekâlet ve kefalet işlemlerinin tek bir akitle birleştirilmesi caiz görülmemektedir. Sebebi ise, vekâlet ve kefalet akitlerinin yapı itibarıyla zıt hüküm içermesi ve vekilin tazmin yükümlülüğü şartının, yatırıma aktarılan fon tutarı ve getiri garantisi manasına gelmesi sebebiyle, yapılan işlem faizli kredi gibi algılanabilmektedir. Dikkat edildiğinde AAOIFI fıkıh kurulu tüm mezheplerin endişelerini göz önünde bulundurarak, vekâlet ile kefaleti birleştirmek suretiyle faizli muameleye gitmenin önünü kapatmak adına şu önemli tedbirleri almıştır: Vekâlet akdi kapsamında kefalet şartı ileri sürülmeyecektir. Eğer vekil ayrıca kefil olarsa bu kefalet doğrudan müvekkil lehine başkalarına kefil olmak şeklinde değil, ayrı bir kefalet akdi kapsamında vekilin muamelede ve ticarete bulunduğu müşterilerine kefaleti şeklinde gerçekleştirilecektir. Vekil ve kefil vasfı birbirinden bu surette öyle bir ayrıştırılmış olacak ki, vekil vekâletten azledilse bile kefaleti devam edecektir (Odabaşı, 2015).

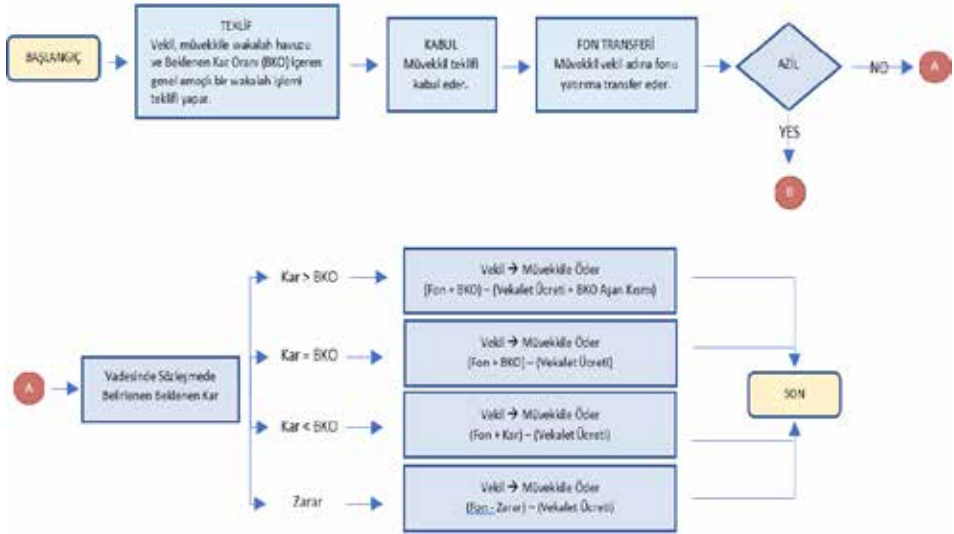
Genel itibarıyla vekâlet yatırımı akdi literatür baz alındığında “Wakala” şeklinde zikredilmekte olup, çoğunlukla bir projenin tamamlanması veya ticari muamelenin ifâ edilmesi amacıyla bir şahsı vekil tayin etme biçiminde gerçekleşmektedir. Vekâlet akdinde öteki İslami finans yöntem ve

enstrümanlarında olduğu üzere akdin tesisi aşamasında tüm koşulların belirlenmesi gerekir (Özcan, 2015, s. 61).

Özellikle uluslararası İslami finans piyasalarında “Vekâlet sözleşmesi” ürünü katılım bankacılığı alanında tüzel müşteriler ve finansal kurumlardan fon sağlamak amacıyla yöntem olarak benimsenmiştir. Türkiye’de ise söz konusu ürün katılım bankacılığında kısa vadeli likit ihtiyaçların giderilmesi ve likidite yönetimi amacı ile kullanılmakta olup, yurt dışından kaynak temini maksadıyla TL ve yabancı para birimi (USD, EUR) cinsinden fon sağlama imkânı tanımaktadır.

IIFM⁵ tarafından yayımlanan bankalar arası genel yetki içeren yatırım vekâleti akdi için (Interbank Unrestricted Master Investment Wakalah Agreement) sürecin nasıl işlediği Şekil 2’de belirtilmektedir (IIFM, 2013, s. 3).

Şekil 2. Yatırım Vekâleti İşleyiş Süreci

Yukarıdaki şekile göre vade sonunda veya vekilin fonu sözleşme şartlarına uygun olarak işletmesi sonucunda oluşan kar eğer beklenen kar oranının üzerinde ise, akitte belirtildiği şekilde vekil ücretini ve kararlaştırılmışsa beklenen kar oranı üzerindeki karı alır. Anapara ve beklenen kar tutarını müvekkiline iade eder. Eğer elde edilen kar tutarı beklenen kar oranı kadar

⁵ IIFM: İslami finansal enstrümanların geliştirilmesi ve bunların ikincil piyasalarda işlem görmesini sağlamak üzere gerekli düzenlemeleri yapmak üzere 2001 yılında Bahreyn’de Uluslararası İslami Finansal Piyasa Kurumu (IIFM) kurulmuştur. Bkz. http://www.iifin.net/about_iifin/corporate-profile

veya beklenenden az ya da zarar söz konusu ise o taktirde vekil kendi vekalet ücretini alarak kalan tutarı müvekkile iade eder.

Dünya genelinde İslami finans ilkelerine uygun olarak faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar tarafından vekalet, yatırım vekaleti ve vekalet dayalı sukuk şeklide iki temel ürün olarak hem fon temini hem de fon kullandırım enstrümanı olarak uygulandığı görülmektedir. Yatırım vekaleti enstrümanının dünya genelinde uygulaması ile ilgili bazı örneklere ve rakamlara yer verilmesinde fayda görülmektedir. Yurtdışı banka, İslami Finans Kurum veya Kuruluşları tarafından icra edilen vekalet işlemleri ve işlem türleri için örnekler şöyle gösterilebilir:

Tablo 1. *Wakala Dünya Örnekleri*

Banka Adı	Menşei	İşlem Hacmi (TL)	Kullanılan Ürünler
DIB-Dubai Islamic Bank (DIB, 2018)	B.A.E	245 milyar TL	Wakala Deposits; Wakala Investment, Wakala Sukuk
Emirates NBD	B.A.E	101 milyar TL	Islamic Wakala Customer Deposit
Al Rayan Bank (Bank A. , 2018)	İngiltere	11 milyar TL	Wakala Treasury Deposit
Kuwait Finance House	Kuwait	236 milyar TL	Al-Nuwair Wakala Investment Deposit
Abu Dhabi Commercial Bank (ADCB, 2018)	B.A.E	4,171 milyon TL	Wakala Deposits
BI-Bank Islam (BI, 2018)	Malezya	3,352 milyon TL	Wafiyah Investment Account; Waheed Investment Account
CIMB Islamic Bank	Malezya	9,553 milyon TL	Wakala Sukuk
Abu Dhabi Islamic Bank (ADIB, 2018)	B.A.E	-	Business Wakala Deposit
Boubyan Bank (Bank, 2018)	Kuwait	-	Fixed Wakala Deposits; Wakala Investment
Noorbank	B.A.E	-	Wakala Deposits

Yukarıda sayılan tüm örnek banka uygulamalarında vekalet hesapları, karz mantığıyla çalışan cari hesap, mudarebe mantığıyla çalışan katılma yani tasarruf hesapları ile üçüncü bir fon toplama yöntemi olarak İslami finans kuruluşları tarafından müşterilere sunulduğu görülmektedir. Türkiye mevzuat yapısının elverişli olmaması sebebiyle sadece hazine departmanlarınca kısa vadeli fon ihtiyacını gidermek amacıyla kurumsal bazda kullanılan vekalet ürünü, dünya genelinde çok sayıda İslami finans kurumu tarafından tercih edildiği görülmüş olup, araştırmada sadece birkaç banka bilgisi paylaşılmıştır. Örneklem alınan

bankaların bilanço ve finansal tabloları incelenerek vekalet ürünü hacmi tespit edilmekle birlikte, münferit bazda

Yatırım Vekaleti Yönteminin Türkiye’de İşleyişi ve Mevzuat Yapısı

Katılım bankalarının fon temin yöntemleri olan özel cari hesap ile katılma hesapları dışında 18 Ekim 2018’de yürürlüğe giren yönetmelikle birlikte vekalet yöntemiyle fon toplanması enstrümanına kavuşmuştur. Önceden sadece mudaraba esasına göre katılma hesapları açılmasına izin verilirken, artık tüzel müşteriler ve kamu kurumlarına vekalet akdi çerçevesinde katılma hesabı açılması yönünde düzenleme yapılmıştır. Ancak halen önemli bir eksiklik olan bireysel müşterilere yönelik vekaletle dayalı fon toplanması hususunda yasal altyapı eksik olup, mevzuat düzenlemesi ile “Yatırım Hesabı” adı altında bir ürün oluşturularak, müşterilerin yatırımlarını Banka değerlendirerek maktu ücret karşılığında meri oranlar üzerinden yapmış olduğu fon kullandırmalarından sağlanan kârın tamamı müşterilere dağıtılabilecektir. Yatırım vekaleti mevcut piyasa şartlarında İslami finans kurumlarına rekabet avantajı sağlaması adına önemli bir enstrüman olduğu, fihhi boyutu ve tartışmalı alanların çözüme kavuşturulması ile ürünün doğru şekilde oluşturulup, tüm topluma doğru şekilde sunulması sonucu sektöre önemli katkılar sağlayacağı ifade edilebilir.

Katılım Bankaları Birliği Danışma Kurulu’nun yatırım vekaleti ile ilgili 2 no.lu kararı bulunmaktadır. Bu kararda Kasım 2018’de yayımlanan Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik için taslak belge üzerinden değerlendirmeler yapılmış ve yatırım vekaleti ile ilgili kısımlar irdelenerek söz konusu yönetmelik hükümlerinin katılım bankacılığı ilke ve esaslara aykırı olmadığı yönünde karar beyan edilmiştir. Söz konusu karar ile; yönetmelik taslağında “vekalet” olarak geçen ifadelerin “yatırım vekaleti”, “beklenen kâr” olarak ifade edilen kısımların “tahmini kâr” olarak değiştirilmesi, vekalet sözleşmelerinin gerçek projeler üzerinde yapılmasına ilişkin bölümlerin eklenmesi kritik edilmiştir (TKBB, 2018b).

Vekaletle yani yönetim sözleşmesine dayalı hesaplarda, toplanan fonların katılım bankaları tarafından işletilmesi sonucu elde edileceği beklenerek, hesap sahibi ile katılım bankası arasında mutabık kalınan kâr oranı veya tutar, “beklenen kâr” olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu tanım 18.10.2018 tarihli 30569 numaralı Resmi Gazete’de yayımlanan Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 3 üncü maddesinde (BDDK, 2018a), “beklenen kâr” ifadesi revize edilerek, “Tahmini kâr: yatırım vekaleti sözleşmesine dayalı katılma

hesaplarında toplanan fonların katılım bankaları tarafından işletilmesi sonucu kâr elde edilmesi halinde, hesap sahibi ile katılım bankası arasında fonun işletilmeye başlandığı tarihten önce mutabık kalınan ve bu kârdan katılma hesabı sahibinin gerçekleşen kârı geçmemek üzere hak iddia edebileceği azami oran” şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu düzenleme ile vekaletle yani yönetim sözleşmesine dayalı hesaplarla tahmini kâr oranının vade sonuna kadar değiştirilemeyeceği ve vadesinde kapatılmayan yatırım vekaletine sözleşmesine dayalı katılma hesaplarının hesap sahibi ile katılım bankası arasında yeni bir yatırım vekaleti sözleşmesi akdedilmedikçe yenilenmeyerek özel cari hesaba aktarılacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca söz konusu yönetmeliğin altıncı maddesinde; katılma hesaplarının, kâr zarar ortaklığı sözleşmesine veya kamu kurum ve kuruluşları ile fonlar ve tüzel kişi müşterilerle akdedilecek yatırım vekaleti sözleşmesine dayalı olarak açılabilmesi belirtilmiştir. PLS sözleşmesine ve vekalet temelinde dayalı açılacak katılma hesaplarının farklı fon havuzları oluşturularak işletilmesi gerektiği ve vekalet temelli katılma hesapları için birim hesap değerinin, yatırılan fon ve tahmini kârın toplamından oluştuğu açıklanmıştır. Yönetmelik değişikliği ile, katılım fonu hesapları üzerinde hesap sahibinin talep hakkı ve katılım bankasının ödeme yükümlülüğünün, yatırım vekaleti sözleşmesine dayalı katılma hesaplarında birim hesap değeri, yatırılan tutar ve tahmini kâr toplamı ile sınırlı olduğu belirtilmiştir. Söz konusu ifade ile elde edilecek kâr için birim hesap değerine bağlanan bir üst sınır getirilmesi, mevzuat anlamında karışıklığa sebep olmuş ve sektör nezdinde tartışmalara yol açmıştır. Vekalet yoluyla fon toplanması ile ilgili söz konusu yönetmelikte kâr /zarar için belirlenen sınırlarla ilgili maddelerin daha açık ve anlaşılabilir bir şekilde mevzuata aktarılması önerilmektedir. Ayrıca tahmini veya beklenen kâr ile ifade edilen kâr oranının fon sahibine garanti bir getiri sağlaması yönünde imkân tanıyan ve faize yakın bir uygulamaya sebebiyet vereceği düşünülen mevzuat düzenlemesinin yeniden ele alınması önerilmektedir.

Sözleşmede yer verilmesi, amacına uygun kullanılması ve dönem sonunda fon havuzuna aktarılması koşuluyla katılım bankalarının, katılma hesapları için vade bitiminde dağıtılacak kâr üzerinden, kâr dengeleme rezervi ayırabileceği hükmedilmiştir. Katılım bankaları tarafından kendi karlarından feragat ederek veya kâr dengeleme rezervi ile müşteriler lehine kâr dağıtımında artırım yapabileceği belirtilmiştir (BDDK, 2018b).

Mevzuat altyapısı olmadan sadece danışma kurulu kararları doğrultusunda katılım bankalarının kısa vadeli fon ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılan vekalet ürünü için, 18.10.2018 tarihli yönetmelik değişikliği ile kısmen de olsa mevzuat yönünden açık kapatılmış sayılabilir. Ancak söz konusu düzenleme ile ilgili iki önemli husus göze çarpmaktadır. AAOIFI kararlarında ve Türkiye’deki danışma kurulu kararlarında kritik edildiği üzere, beklenen kâr veya tahmini kâr oranının aslında müşteriye kesin olarak taahhüt edilen bir

tutar olmadığı ve bu yönde yapılan uygulamaların faiz içerebileceği vurgulanmaktadır. Oysaki yeni yönetmelik değişikliği ile tahmini kâr usüle uygun bir şekilde tanımlanmış ancak sonraki maddelerde kâr dengeleme rezervi ve öz kaynaktan takviye şeklinde bankanın fon sahibi lehine artırım yapabileceği hüküm altına alındığında, finans sektörü için uygulama alanında faize yakın işlemlerin yapılabileceği ve kamuoyu nezdinde itibar zedelenmesine sebep olabileceği öngörülmekte ve gerek akademik çevre gerekse sektör temsilcileri tarafından da eleştirilmektedir.

Ayrıca düzenleme ile sadece tüzel kişi ve kamu sektörüne imkân tanınmış olup, bireysel müşterilerin vekalet şeklinde katılım hesabı açması hukuki olarak kısıtlanmıştır. Dünya örnekleri incelendiğinde bireysel müşteriler için ağırlıklı olarak “bireysel vekalet hesapları”, tüzel kişi müşteriler için ise “vekalet yatırım hesapları” şeklinde uygulama alanı bulan ürün için bireysel müşteri kitlesi önemli bir yer tutmaktadır. Vekalet sözleşmeleri ağırlıklı olarak kurumsal firma veya bankalar arasından kısa vadeli fon yönetimi aracı olarak kullanılmaktaysa da İslam Hukuku açısından bireysel müşterilerle de uygulanması açısından bir sakınca olmadığı görüşü son dönemlerde savunulmaktadır. Yatırımcılara ait tasarrufların banka vekâleti ile yatırıma dönüştürülmesi sonucunda elde edilmesi planan tahmini kâr oranının baştan bağlayıcılığı olmayan bir öngörü olarak söz konusu edilmesinde herhangi bir sakınca görünmemektedir. Ancak bu oranın, yatırımcıların kâr beklentilerini karşılama adına doğrudan veya dolaylı beyanlarla banka taahhüdü kapsamına dahil edilmesi ya da bu oranı her şekilde temin eden yaygın bir örfün oluşturulması, faiz töhmetinin yanı sıra söz konusu kurumların güvenilirliği açısından da olumsuz bir tablo oluşturabilecektir. Bu itibarla, faizsiz finans ilkelerine bağlı, şeffaf ve reel değeri esas alan yatırım ilişkilerinin devam ettirilmesi, söz konusu kurumların güven veren istikrarlı yapısının korunması açısından son derece önem arz etmektedir (Çakır, 2019, s. 23-44).

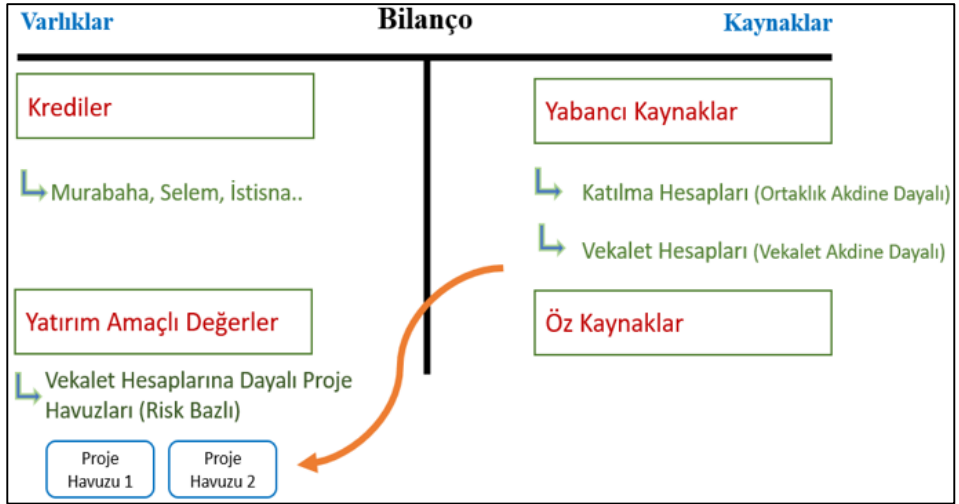
Mevcut itibariyle Katılım Bankaları tarafından "Özel cari hesaplar", "Katılma hesapları" ve "Katılma hesapları yatırım vekaleti" adı altında üç yöntemle fon toplamaktadır. Dünyada “wakala deposit” veya “wakala investment” adı altında sunulan bu ürün, ülkemizde “Yatırım Vekâleti” ismiyle sadece kurumsal müşterilere sunulmaya başlanmıştır. 2020 ilke çeyrek itibariyle Türkiye’de katılım bankalarının fon toplamı büyüklüğü 249 milyar TL iken, vekâlet yöntemi ile toplanan fonlar bu rakamın yaklaşık %8’ünü oluşturmaktadır. Katılım bankalarının “Özel Cari Hesaplar” ve Katılma Hesapları” rakamları toplamı doğrudan TKBB sitesinden alınmış olup, yatırım vekaleti rakamları katılım bankalarından temin edilerek ve uygun görüş alınarak tabloya aktarılmıştır.

Tablo 2. Yatırım Vekaleti (2020/1)

	Toplam Tutar
Toplanan Katılım Fonları	249.620.663.000 TL
Toplam Vekalet Fon Toplamı	19.340.000.000 TL
Vekalet yöntemi ile toplanan fonlar	16.469.000.000 TL
Wakala yöntemi ile alınan krediler (YP Yoğun)	2.871.000.000 TL

Yeni Model Önerisi

Bankaların bilançolarının aktif (varlıklar) tarafında ağırlıklı olarak krediler ve yatırım amaçlı değerler yer almakta, pasif (kaynaklar) tarafında ise yabancı ve öz kaynaklar yer almaktadır. Katılım bankaları ağırlıklı olarak pasif tarafta yer alan yabancı kaynaklar altında özel cari hesaplar ve katılma hesapları şeklinde fon toplamakta ve bu topladıkları fonları bilançonun pasif tarafında yer alan krediler başlığı altında ağırlıklı olarak murabaha şeklinde kullanılmak suretiyle kar elde etmektedir.

Şekil 3. Yatırım Vekaleti İşleyişi-Önerilen Model

Şekil 3’de önerdiğimiz modele göre; vekalet hesaplarında fon toplamadan önce, aktifte yani varlıklar tarafında önceden kriterleri ve risk seviyeleri belirlenmiş olan Vekalet Hesaplarına Dayalı Proje Havuzları tesis edilmeli ve fon yatırımcılarının bu risklilik düzeylerine göre bilinçlendirilerek müşterilerden bu havuzlardaki projeleri finanse etmek için vekalet akdine dayalı fon toplanarak bu havuzlara aktarılması beklenmektedir. Böylece vekalet akdine dayalı işlemler hem gerçek projelere dayandırılacak hem de müşteri hangi tür riskleri içerdiğini bildiği bir projeyi finanse ettiği bilecektir. Bu sayede müşteriler nezdinde ürünün şeffaflığının ve etkinliğinin artacağı

düşünülmektedir. Bu yöntem hem katılım bankaları hem de diğer yatırım fonları aracılığıyla kullanılabilir.

Politika Önerileri

Katılım bankalarının söz konusu fon toplama yönteminin, Türkiye mevzuat düzenlemelerine, danışma kurulu kararlarına ve uluslararası İslami finans standartlarına uygun şekilde yürütülmesi beklenmektedir. Tahmini veya beklenen kâr oranı ile ifade edilen tutarın fon sahiplerine garanti edilen bir tutar olmadığı konusunda müşterilerin doğru bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Katılım bankalarının özellikle fon toplama ve kullandırım bölümleri tarafından ürünün nasıl uygulanacağı konusunda şubelerin doğru bir şekilde yönlendirmesi beklenmektedir. Faiz içeren uygulamalara dönüşmemesi adına belirli periyotlarla denetim birimleri tarafından da yapılan işlemlerin örneklem bazında kontrol edilmesi ise önemle üzerinde durulması gereken bir husustur.

BDDK tarafından yapılan mevzuat düzenlemelerinde katılım bankalarının görüşlerinin yanısıra uluslararası uygulamalar ve standartların da dikkate alınması ve yasal alt yapısı oluşturulan vekalet ürünü ile ilgili olarak bireysel müşterileri de kapsayacak düzenlemelerin hazırlanması önerilmektedir. Yönetmelikte kâr /zarar için belirlenen sınırlarla ilgili maddelerin daha açık ve anlaşılabilir bir şekilde mevzuata aktarılması beklenmektedir. Ayrıca tahmini veya beklenen kâr ile ifade edilen kâr oranının fon sahibine garanti bir getiri sağlaması yönünde imkân tanıyan ve faize yakın bir uygulamaya sebebiyet vereceği düşünülen mevzuat düzenlemesinin yeniden ele alınması önerilmektedir. Kâr dengeleme rezervi ile ilgili yönetmelik maddelerinin AAOIFI standartları ve İslami finans alanında uzman kişilerin görüşleri de dikkate alınarak revize edilmesi gerekmektedir. Vekalet ürünü ile ilgili olarak BDDK tarafından yapılan düzenlemelerin geliştirilmesi, etkilerinin analiz edilmesi ve katılım bankalarında doğru bir şekilde uygulandığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Üniversitelerce başta vekalet ürünü olmak üzere İslami finans alanında kullanılabilir ürün ve hizmetlerin etkin bir şekilde analiz edilmesi, geliştirilmesi, fıkhi ve hukuki açıdan değerlendirilmesi, uluslararası uygulamaların yakından takip edilmesi beklenmektedir. Üniversitelerin İslami finans alanı ile ilgili yeni bölümler açarak, bu sektörde hem iktisadi hem de fıkhi boyutuyla uzman insan kaynağı yetiştirmesi gerekmektedir. İslam ekonomisi alanında programlara sahip üniversitelerce, ilgili kurumları ve diğer paydaşları bir araya getiren periyodik çalışmalar yapması, özelden ise vekalet yöntemini konu edinen özel bir çalıştay yapılması önerilmektedir. Diyanet tarafından Türkiye’de katılım bankacılığının veya İslami finans sisteminin bankacılık/finans alanında payının daha yüksek seviyelere erişmesi bağlamında, konunun desteklenmesi önem arz etmektedir. Faizsiz bankacılığın sektörel bazda gelişmesi ve büyümesi amacıyla, finansal ve

ticari işlemlerde faiz yasağı ve diğer İslami prensiplere uygun hareket edilmesinin öneminin vurgulanması, halkın bu yönde bilinçlendirilmesi, halkın katılım bankalarına yönlendirilmesi ve katılım bankalarının tercih edilmesi yönünde görüş beyan edilmesi beklenmektedir. Özellikle vekalet ürünü ile bireylerin ellerinde bulundurduğu âtil fonların katılım bankalarına aktarılması ve bu fonların risk bazlı projelere dayalı yatırımlarda değerlendirilmesi özendirilmelidir.

SONUÇ

İslami finans, global finansal sisteminde sürdürülebilirlik ve etik ilkeler açısından öne çıkan uygulamaları ve yöntemleri içermektedir. Bunlardan bazıları oldukça sık kullanılmakla birlikte bazıları ise henüz yaygınlaşmamıştır. Tasarruf sahiplerinin birikimlerinin belirli bir sözleşme çerçevesinde finansal bir kurum tarafından onların adına işletilmesi olarak bilinen vekalet yöntemi, birçok ülkede yaygın olmasına rağmen Türkiye’de pek kullanılmamaktadır. Türkiye’de katılım bankaları aracılığıyla ağırlıklı olarak yurt dışı bankalardan kısa vadeli fon ihtiyacının karşılanmasına yönelik olarak vekâlet yöntemiyle fon temini sağlanmış olsa da gerek standartlarının belirlenmemiş olması gerek muhasebe ve hukuki altyapıdaki eksiklikler gerekse de fıkhi açıdan tartışılmasından dolayı işlemlerin hacmi oldukça sınırlıdır.

İslami finans alanında gerek ülkeler arasında gerekse Türkiye’de daha rekabetçi bir ortamın oluşacağı düşünüldüğünde “vekâlet” gibi yeni ürün ve hizmetlerin katılım bankacılığı sektörü bağlamında geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması oldukça önemlidir. Diğer taraftan özellikle katılım bankalarının hazine birimlerinde likidite yönetimi ve para piyasası işlemlerinde kullanılan organize teverruk işlemlerinde emtia alım satım masraflarının olması ve kısa vadeli nakit ihtiyaçların giderilmesinde bunun yerine vekâlet yönteminin kullanılması önemli bir avantaj sağlayacağı açıktır.

Vekâlet yöntemiyle fon toplanması konusunda mevcut uygulamada, katılım bankaları tarafından belirli vadelerde vekâlet havuzları oluşturularak belirli bir oran belirlenip bu oran üzerinden fon toplanmakta ve bu fon ağırlıklı olarak bankanın aktifinde yer alan murabaha işlemlerinde kullanılmaktadır. Model önerisinde belirtildiği üzere, vekâlet hesaplarında fon toplamadan önce, bilanço aktifinde önceden kriterleri ve risk seviyeleri belirlenmiş olan “Vekâlet Hesaplarına Dayalı Proje Havuzları” tesis edilmeli ve fon yatırımcılarının bu risklilik düzeylerine göre bilinçlendirilerek müşterilerden bu havuzlarındaki projeleri finanse etmek için vekâlet akdine dayalı fon toplanarak bu havuzlara aktarılması beklenmektedir. Böylece vekâlet akdine dayalı işlemler hem gerçek projelere dayandırılacak hem de müşteri hangi tür riskleri içerdiğini bildiği bir projeyi finanse ettiği bilecektir. Vekalet yönteminin büyük ticari müşterilerde ya da bankalar arasında finansal piyasalarda icra edilmesi durumunda İslami

finans kurumlarının nakit ya da fon yönetimi sorunlarına bir nebze çözüm getirecektir. Aktif karşılığı oluşturulmak suretiyle yatırım fonlarına benzer bir yapı tesis ederek risk ağırlıklandırılmasının yapılması ve vekâlet yatırımcısının bu riskler hakkında bilgilendirilerek proje bazlı havuzlar oluşturulması ve bu havuzların münferit bazda vekâlet yoluyla toplanan fonlarla finanse edilmesi temel unsur olmalıdır.

Türkiye’de özellikle katılım bankaları tarafından vekâlet yoluyla finansman temin edilebilmesi için katılım bankacılığı mevzuatında güncelleme yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Zira vekâlet ile ilgili hem fon toplama hem de fon kullandırma tarafında yönetmelik çıkmış olmakla birlikte, söz konusu yöntemlere dair uygulama detaylarını belirtilen tebliğ veya alt düzenlemelerin henüz yayımlanmamıştır. Ayrıca mevzuatta kar garantisi şeklinde hatalı yorumlamaya sebebiyet verecek ifadelerin düzeltilmesi, tahmini kar olarak ifade edilen tanımının yeniden yapılarak söz konusu tutarın kar rezervinden veya öz kaynaktan tamamlanmasına yönelik maddelerin gözden geçirilmesi önem arz etmektedir. Yeniden düzenlenmesi gerekli olduğu değerlendirilen ilgili mevzuatta “Yatırım Hesabı” ve “Vekâlet Hesabı” adları altında yeni bir ürün oluşturularak, özellikle bireysel yatırımcıların fonlarının İslami finans kurumlarınca sabit bir ücret karşılığında değerlendirilebilir ve meri oranlar üzerinden yapılan fon kullanımıyla edinilen kâr direkt olarak yatırımcılara aktarılabilir. Bu sayede önemli oranlarda getiri paylaşımı ile Katılım Bankaları için sorun oluşturan düşük kâr dağıtımına bir nebze çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de hem vekâlet yöntemiyle finansman ürünü hem de diğer finansal ürün ve hizmetlere yönelik olarak; mevzuat altyapısının daha sağlıklı bir şekilde oluşturulması, mevzuatta yer alan faize yol açabilecek hükümlerin değiştirilmesi, İslami finans ürünlerine hakim olan ve piyasaya doğru bir şekilde bu ürün/hizmetleri sunabilen vasıflı personel yetiştirilmesini teminen eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, ürünlerin doğru bir şekilde icra edilmesinin kontrolü için ilgili otoriteler tarafından daha aktif bir şekilde denetim faaliyetlerinin icra edilmesi, katılım bankalarının işleyişi ve ürünlerinin caizliği konusunda kamuoyu nezdinde oluşan olumsuz imajın düzeltilmesine yönelik tanıtım faaliyetlerinin artırılması, İslami finans alanında akademik çalışmaların yaygınlaştırılması ve global ölçekte uygulamaların yakından takip edilerek genel ilke ve standartlara uygun finansal hizmetlerin verilmesi önerilmektedir. Söz konusu gereklilikler tamamlandığı takdirde vekâlet ürününün, Türkiye Katılım Bankacılığı için doğru tesis edilmiş bir fon toplama ürünü olarak önemli katkı sağlayacağı tespit edilmiştir.

Vekalet yönteminin fıkhi boyutunda yer alan tartışmalı uygulamaların uzmanları tarafından incelenerek çözüme kavuşturulması ve uygulama

standartlarının oluşturulması durumunda, Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda yürütülen İstanbul Finans Merkezi projesinin en önemli bileşenini oluşturan İslami Finans Merkezi olma yönünde bir adım daha atılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. (2015). *Faizsiz Finans Standartları. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions Standards* (Cilt 10). (Çev. Sabahattin Zaim Üniversitesi) İstanbul.
<http://www.tkbb.org.tr/documents/Yonetmelikler/FAIZSIZ>
- ADCB. (2018). *Abu Dhabi Commercial Bank. "Wakala Deposits"*. Resmî Site: <https://www.adcb.com/islamicbanking/accountsdeposits/wakala/index.asp>
- ADIB. (2018). *Business Wakala Deposit", Saving and Investment*. Abu Dhabi Islamic Bank. Banka Resmî Sitesi.:
https://www.adib.ac/en/Pages/Business_Deposits_Business_Wakala_Deposit.aspx
- Bank, A. (2018). *Wakala Helps Generate Competitive Returns for Large, Bespoke Investments", Wakala Treasury Deposit*.
<https://www.alrayanbank.co.uk/savings/wakala/>
- Bank, B. (2018). *"Wakalah Investment Deposit", Corporate Banking*. . Banka Resmî Sitesi: <https://boubyan.bankboubyan.com/en/corporate-banking/products/wakalah-investment/>
- Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları)*. Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- BDDK. (2018a). *Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/10/20181018-2.htm>
- BDDK. (2018b). *Yatırım Vekaleti Havuzlarına Proje Aktarılması. Düzenleme Daire Başkanlığı. Karar Tarihi: 28.12.2018*.
- BI. (2018). *Wafiyah Investment Account (Wakalah)*. Bank Islam Fund Performance Report:
http://www.bankislam.com.my/home/assets/uploads/ENG_FPR-Wafiyah-Q4-2017.pdf

- Bilmen, Ö. N. (1952). *Hukukî İslamiyye ve İstilahatı Fikhiyye Kamusu* (Cilt 6, s. 311-367). içinde İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi.
- Cürçani, E.-H. A. (2007). *Kitabu't-Tarifât, tah. Adil Enver Hıdır, Daru'l Marife*. Beyrut.
- Çakır, M. (2019). Yatırım Vekâleti Uygulamalarında Kârın Tazmini Problemi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*. Marife 19/1, 23-44.
- DIB. (2018). "Choose a Wakala Deposit". Dubai İslamic Bank: <https://www.dib.ae/personal/deposits>
- Durmuş, A. (2015). İslam Hukuku Açısından Vekalet Sözleşmesi. *2015 Güz Dönemi Ders Notları Sunumu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
- El-Arabî, E.-K. M. (2003). *Ahkâmu'l-Kurân, Ta'liku Muhammed Abdulkâdir Atâ', Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye*. Beyrut.
- El-Buhârî, E. A. (1422). *El-Câmi'u'l-Müsnedi's-sahîh, Tahkîku Muhammed Zuheyr bin'n-Nâsır en-Nâsır, Dâru Tevki'n-Necât*. Beyrut.
- Esirgen, S. Ö. (2013). Mecelle ve Fransız Medeni Kanun'u Çerçevesinde Vekalet Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*.
- Halitoğlu, İ. (2018). Yatırım Araçlarının Fıkhi Niteliği. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(8), 139-163.
- IFSB. (2013). *İslami Finansal Hizmetler Veren Kurumların İçin Revize Edilmiş Sermaye Yeterliliği Standardı*. Kuala Lumpur.
- IIFM. (2013). *International Islamic Financial Market. Operational Guidance Memorandum For International Islamic Financial Market, Interbank Unrestricted Master Investment Wakalah Agreement*. Bahreyn.
- İnalçık, H. (1951). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle. *Bellekten*, 15, 629- 690.
- Kayapınar, H. (2013). Vekalet. *Şamil İslam Ansiklopedisi*. içinde 8 31, 2018 tarihinde <http://www.alim.gen.tr/haber/vekalet>
- Köse, M. (1998). İslam Hukuku ve Modern Hukuka Göre Tüzel Kişilik. *Ekev Akademi Dergisi*, 1(2), 230. [09.09.2018] http://isamveri.org/pdfdrq/D01777/1998_2/1998_2_KOSEM.pdf
- Köse, M. (2008). İslam Hukukunda Temsil Kavramı ve Vekalet-Temsil İlişkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, 12(34), 245-246. [09.09.2018] http://isamveri.org/pdfdrq/D01777/2008_34/2008_34_KOSEM.pdf

- NBD, E. (2018). *What is Wakala?* [09.09.2018]
<http://www.emiratesnbd.com/en/personal-banking/accounts/deposit-accounts/wakala-deposits/>
- Odabaşı, M. (2015). *Yatırım Vekaleti (Investment Agency – Wakalah) Faizli İşlemlere Örtü Olmasın.* [15.09.2018]
<https://katilimdunyasi.com/2015/08/24/yatirim-vekaleti-faizli-islemlere-ortu-olmasin/>
- Özcan, S. (2015). Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebeleştirilmesi. *World Of Accounting Science*, 17(3).
- Paşa, A. C. (1877). *Mecelle-i Ahkam-i Adliye* (s. 1449).
- Tanrıverdi, H. (1998). *İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Vekalet Akdi. (Doktora Tezi)*. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDV. (2020). “*Vekil*”. c 43, s 10. Türkiye Diyanet Vakfı. İslam Araştırmaları Merkezi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/vekil--esma-i-husna>
- TKBB. (2018a). *Wakala Nedir?* [11.08.2018] Türkiye Katılım Bankaları Birliği.Faizsiz Finans Sözlüğü.: <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu#1376>
- TKBB. (2018b). *TKBB-Türkiye Katılım Bankaları Birliği Danışma Kurulu Kararı. "Yatırım Vekaleti". Karar No:2. Karar Tarihi: 30.06.2018.*

